

AKTYWNOŚĆ W INTERNECIE PODEJMOWANA PRZEZ DZIECI W WIEKU PRZEDSZKOLNYM

We współczesnym świecie szybkich przemian technologiczno-kulturowych zmienia się i poszerza codzienna przestrzeń życia dziecka. Komputery i internet przyczyniają się do zmian w niemal każdej dziedzinie aktywności ludzkiej, stając się jednocześnie nową płaszczyzną do podejmowania rozmaitych działań. Korzystanie z internetu stanowi coraz bardziej popularną i atrakcyjną formę spędzania czasu także wśród dzieci, co z jednej strony wydaje się stwarzać nowe możliwości rozwoju (Izdebska 2003, Jackson i in. 2006, Subrahmanyam i in. 2001), z drugiej zaś może nieść pewne zagrożenia (Braun-Gałkowska 2003, Juszczak 2000, Nowakowska-Buryła 2003). Zagadnienie aktywności i działalności dziecka w nowej przestrzeni, jaką jest internet, z perspektywy rozwoju i kształtowania się owej aktywności wydaje się niezwykle interesującym, a zarazem ważnym przedmiotem badań psychologicznych (Kielar-Turska 2002).

Aktywność a rozwój

Aktywność jest rozumiana jako podstawowy stan i proces organizmu człowieka. Przejawia się ona głównie w czynnościach i zachowaniach o ukierunkowanym i zorganizowanym przebiegu, a także w działaniach i procesach skierowanych na wywołanie zmian w otoczeniu. O działalności mówi się w wypadku zespołu działań nastawionych na osiągnięcie wspólnego celu. Za trzy podstawowe rodzaje działalności człowieka uznaje się: zabawę, naukę i pracę. Z jednej strony każdy z nich dominuje w różnych okresach życia i rozwoju człowieka, z drugiej zaś nie sposób ich rozdzielić, jeden bowiem wywodzi się z drugiego, zatem współwystępują w różnych proporcjach w całym życiu ludzkim (Tyszkowa 1977). Tak rozumiana aktywność jest uważana za istotny wyznacznik rozwoju ludzkiego od wczesnego dzieciństwa. Znaczenie aktywności własnej dla rozwoju podkreśla Szuman (1955), którego zdaniem działanie odgrywa szczególnie istotną rolę w rozwoju umysłowym małego dziecka.

Aktywność jednostki z jednej strony jest wyznacznikiem rozwoju, z drugiej zaś sama podlega różnorodnym transformacjom. Zmiany aktywności mogą być

* Uniwersytet Jagielloński, Instytut Psychologii, Pracownia Psychologii Edukacji, mtomasze@apple.phils.uj.edu.pl

powodowane zmianami rozwojowymi, związanymi z dojrzewaniem organizmu, a także być wynikiem zamierzonych oddziaływań dydaktycznych i wychowawczych. Nowe rodzaje aktywności i działalności człowieka mogą być również wyznaczane przez specyficzne potrzeby społeczno-kulturowe. Zatem także zaspokojenie potrzeby zdobywania nowych doświadczeń, nowych wytworów kultury materialnej (określone narzędzia pracy i zabawy, m.in. komputery i internet) i duchowej (teatr, kino, muzyka, wymiana myśli, także w rzeczywistości wirtualnej) wymaga podejmowania określonej aktywności, a zarazem taką aktywność wyznacza.

Wiek przedszkolny przypadający między 3 a 7 rokiem życia jest jednym z okresów rozwojowych, w którym dynamika rozwoju czynności i działań jest największa, a aktywność dziecka cechuje wówczas duża plastyczność i szybkie tempo zmian. W tym okresie kształtują się coraz bardziej złożone i wyżej zorganizowane formy działalności dziecka. Okres ten jest fazą przejściową między życiem w ograniczonym środowisku domowym a życiem w otwartym środowisku pozadomowym. Funkcjonowanie w środowisku pozadomowym wymaga od dziecka opanowania nowych sposobów działania, które są dostosowane do zmieniających się sytuacji społeczno-kulturowych. W zakresie wykonywanych przez dziecko czynności oraz podejmowanych działań można zaobserwować wiele zmian rozwojowych.

Świat dziecka w wieku przedszkolnym bardzo się poszerza, głównie dzięki opanowaniu mowy i odkryciu własnej osobowej odrębności. Dziecko zaczyna odróżniać świat przedmiotów, świat własnych wewnętrznych wyobrażeń oraz ściśle z nim związany świat innych ludzi.

Charakterystyczny dla okresu średniego dzieciństwa jest intensywny rozwój w zakresie myślenia opartego na wyobrażeniach. Inteligencja przedoperacyjna, opierająca się na reprezentacji zdarzeń, umożliwia myślenie o przeszłości i wyobrażanie sobie przyszłości. Pewnym ograniczeniem w sposobie myślenia dziecka w wieku przedszkolnym jest tendencja do ujmowania relacji w odniesieniu do siebie jako punktu centralnego oraz skłonność do nadawania cech ludzkich wszystkim obiektom otoczenia (Kielar-Turska 2000). Stopniowy rozwój obrazów umysłowych, przejście od obrazów reprodukcyjnych do antypacyjnych, od obrazów statycznych do kinetycznych czy wreszcie pojawienie się obrazów transformacyjnych w okresie operacji konkretnych to stopniowe dochodzenie dziecka do posługiwania się w pełni logicznymi operacjami. Proces budowania reprezentacji świata jako systemu wewnętrznych znaków i symboli, które tworzą wiedzę dziecka jest wynikiem jego własnej aktywności (Białecka-Pikul 2002).

Reprezentacja świata w umyśle dziecka w wieku przedszkolnym odgrywa dużą rolę dla jego sprawności komunikowania się. To, jak dziecko postrzega świat, jak go rozumie, zdaje się określać jego możliwości w zakresie komunikowania się. Słownik dziecka w wieku przedszkolnym jest bogaty. Doskonala się także jego umiejętności konwersacyjne. Uczy się ono w rozmowie uwzględniać punkt widzenia odbiorcy, słuchać i analizować wypowiedzi partnera. Dziecko wyróżnia świat przedmiotów oraz świat własnych wewnętrznych wyobrażeń, a także świat innych ludzi (Kielar-Turska 2000).

W średnim dzieciństwie następuje także rozkwit dziecięcych teorii umysłu, dla których moment przełomowy w rozwoju przypada mniej więcej na 4 rok życia. W tym wieku dziecko zaczyna odróżniać przekonania na temat rzeczywistości od samej rzeczywistości. Od tej chwili dziecko odkrywa, że to, czego pragnie, co widzi i co wie, jest reprezentacją tej rzeczy w umyśle. Dzieci 4-letnie nie tylko są w stanie posługiwać się określeniami stanów mentalnych, na przykład „myśleć”, „wiedzieć”, „pamiętać”, ale mogą rozróżniać stopień posiadanej przez kogoś wiedzy. Między 4 a 5 rokiem życia dzieci zaczynają różnicować realne zdarzenia od przekonań na temat tych zdarzeń, własnych lub cudzych. Dostrzegają, że przekonania mogą być prawdziwe lub fałszywe (Kielar-Turska 2000). W tym wieku dokonuje się także przełom w odróżnianiu fikcji od rzeczywistości. Od 4 roku życia dzieci zaczynają odróżniać przedstawienia realistyczne od nierealistycznych. Nadal jednak są skłonne wierzyć w prawdziwość tego, co widzą, na przykład w telewizji (Kołodziejczyk 2003). Wszystkie te osiągnięcia rozwojowe wzbogacają motywację dziecka do podejmowania rozmaitych aktywności.

Zabawa w okresie średniego dzieciństwa jest dominującą, a zarazem jedną z najważniejszych form przejawiania aktywności u dzieci. Pełni w życiu dziecka wiele funkcji rozwojowych, edukacyjnych i wychowawczych. Wpływa na rozwój procesów percepcyjnych, wyobraźni i myślenia poprzez stwarzanie okazji do rozwoju schematów poznawczych.

Zabawy manipulacyjno-konstrukcyjne uczą dziecko, jak skutecznie i zgodnie z zastosowaniem oddziaływać na przedmioty, aby osiągnąć zamierzony wynik. Zabawy tego rodzaju wśród młodszych dzieci mają charakter indywidualny, co wynika z niemożliwości wytworzenia i uzgodnienia, na tym etapie rozwojowym, wspólnego celu i programu działania. Zabawy konstrukcyjne starszych dzieci mają bardziej planowy i zamierzony charakter. Wzbogacają się pomysły realizowane w zabawie, która coraz częściej ma charakter zespołowy. Poprzez ćwiczenie planowania i projektowania zabawy konstrukcyjne wpływają na rozwój wyobraźni przestrzennej.

Zabawy tematyczne polegają na swobodnym odtwarzaniu „na niby” czynności, funkcji i ról społecznych z użyciem przedmiotów zastępczych. Tematyka i treść tych zabaw wyrasta z doświadczenia dziecka i jest związana z kulturą i epoką, w jakiej ono żyje. Wraz z wiekiem rośnie złożoność zabaw tematycznych, role są coraz lepiej i dokładniej planowane i rozdzielane pomiędzy poszczególnych uczestników zabawy. Zabawy tematyczne z rolami mogą stanowić zarówno źródło pozytywnych przeżyć, jak i pole do ich ekspresji. Stwarzają także możliwość do rozwoju osobowości dziecka, kształtowania jego tożsamości i ekspresji własnego Ja.

Zabawy i gry dydaktyczne rozwijają zdolności percepcyjne, koncentrację uwagi, pamięć, myślenie i rozumowanie, a także zasób słów i pojęć. Można do nich zaliczyć loteryjki, puzzle, układanki obrazkowe, labirynty, zagadki i inne łamigłówki. Stanowią one podwaliny dla innych niezabawowych form aktywności.

W wieku przedszkolnym między zabawą a aktywnością poznawczą oraz uczeniem się czy nabywaniem umiejętności zachodzi wzajemne powiązanie. Dzieci uczą się, bawiąc, i bawią, wykonując rozmaite zadania dydaktyczne, a także

codzienne czynności. W okresie przedszkolnym uczenie się ma raczej charakter spontaniczny i nie stanowi wyodrębnionego rodzaju działalności, chociaż najczęściej odbywa się pod opieką i przy pomocy osób dorosłych (Przetacznik-Gierowska 1993). Obserwując uczenie się dorosłych i starszych dzieci, dziecko w wieku przedszkolnym przyswaja termin „uczyć się”. W wieku tym wzrasta także zdolność do zamierzonego, celowego uczenia się i zapamiętywania, jednak należy pamiętać, że najlepsze rezultaty w tym okresie rozwojowym daje włączenie procesu uczenia w działalność zabawową.

We wszystkich rodzajach działalności dziecka kształtuje się stopniowo intencjonalność, wzrasta organizacja, rozwija się planowość i systematyczność działania. Zaznacza się też wzrost wytrwałości w dążeniu do celu (Tyszkowa 1977).

Rozważając udział dorosłych w aktywności podejmowanej przez dzieci, można wymienić trzy podstawowe role: dorosły jako organizator, jako uczestnik i jako obserwujący dziecko świadek. Zakres i charakter roli dorosłego w dużym stopniu zależy od wieku dziecka i stopnia jego samodzielności, a także od miejsca zabawy (Przetacznik-Gierowska 1993).

Aktywność dziecka w sieci

Dynamiczny rozwój mediów elektronicznych nie pozostaje bez wpływu na sytuację życiową, społeczną i kulturową, a także edukacyjną współczesnych dzieci. Zmienia się i poszerza codzienna przestrzeń życia dziecka. Źródłem dziecięcych przeżyć i doświadczeń oraz przestrzenią dla zachowań i różnego rodzaju aktywności są nie tylko środowisko rodzinne, grupa rówieśnicza, środowisko przedszkolne, kultura, ale także w coraz większym stopniu media elektroniczne (Izdebska 2003, Subrahmanyam i in. 2001, Willoughby 2008, Yan 2006).

W obliczu wytworów kultury materialnej, jakimi są telewizja, a także komputer i internet, pojawiają się nowe potrzeby dziecka. Zaspokojenie tych potrzeb, ważne z punktu widzenia utrzymania równowagi ze środowiskiem społecznym i kulturowym, wymaga podejmowania przez dzieci swoistej aktywności, a jednocześnie wyznacza jej nowy charakter. Podstawowe formy działalności, takie jak: zabawa, nauka i praca, wydają się występować w różnym nasileniu i zróżnicowanej konfiguracji w aktywnościach podejmowanych przez dzieci i dorosłych w rzeczywistości wirtualnej za pośrednictwem komputera i internetu (Jackson i in. 2007, Subrahmanyam i in. 2001).

Inicjacja działalności podejmowanych przez dzieci w obszarze mediów elektronicznych rozpoczyna się zazwyczaj od kontaktów dziecka z telewizją, wideo, szeroko rozumianymi grami komputerowymi (gry na komputerze, na platformach typu Sony PlayStation, w telefonach komórkowych) i coraz częściej z internetem (Willoughby 2008). Należy zaznaczyć, że coraz więcej dzieci ma do niego dostęp. Według raportu CBOS z 2004 roku, w prawie połowie gospodarstw domowych (48%), w których są dzieci w wieku 7–12 lat, korzystają one z internetu (Cent

2006). Warto zaznaczyć, że badania CBOS z roku 2007 wskazują na systematyczny wzrost liczby posiadaczy i użytkowników zarówno komputerów, jak i internetu. W 2007 roku odnotowano, że dwie piąte dorosłych Polaków (37%) korzysta z internetu, co stanowi sześciopunktowy przyrost użytkowników w stosunku do roku 2006. Można zatem przypuszczać, że z sieci korzysta także większy procent dzieci. Jak donoszą badania, z internetu częściej korzysta młodzież niż dzieci, jednak wiek „pierwszego kontaktu z siecią” obniża się (Greenfield i Yan 2006; Wartella i in. 2005).

Internet umożliwia dzieciom podejmowanie głównych rodzajów aktywności, jak uczenie się i zabawa (Kielar-Turska 2002). Racjonalnie wykorzystywany, może być potężnym narzędziem edukacyjnym w szerokim zakresie. Wielość i rozległość informacji obecnych w internecie z jednej strony stanowi olbrzymi zasób wiedzy, z drugiej zaś wymaga od użytkownika umiejętności korzystania z niej. Wyszukiwanie wartościowych i przydatnych informacji wymaga bowiem znajomości sposobów organizowania i selekcjonowania owych danych. Poziom rozumienia złożoności i organizacji sieci umożliwia bezpieczne czerpanie korzyści z jej zasobów, jednocześnie chroniąc przed negatywnymi doświadczeniami. Specjalistyczne fora czy strony pozwalają użytkownikom w różnym wieku, także dzieciom i ich rodzicom, zapoznać się z zasadami bezpiecznego surfowania po zasobach internetu (Cent 2006). Wiedza o sieci wzrasta wraz z rosnącym stażem użytkowania i w miarę częstotliwości korzystania z internetu (Yan 2006). Internet można zatem traktować jako źródło wiedzy zarówno o świecie, jak i o samej sieci.

Internet stwarza dzieciom możliwość zdobycia rozmaitych informacji na określony, interesujący temat, śledzenia najnowszych osiągnięć z różnych dziedzin – co prowadzi w efekcie do przyrostu wiedzy. Strony z programami edukacyjnymi dla dzieci, na przykład poświęcone nauce języków obcych, umożliwiają ćwiczenie umiejętności w sposób bardziej przyciągający uwagę niż ten proponowany przez nauczycieli czy rodziców. Ciekawe, kolorowe i estetyczne strony z zabawami, takimi jak: układanki, puzzle, gry, kolorowanki, labirynty, posiadają walory kształcące i mogą zachęcić dziecko do ćwiczeń, jednocześnie będąc zabawą. Korzystanie z komputera oraz internetu może również wpływać na rozwój zainteresowań i mieć także znaczenie rozwijające dla procesów poznawczych, takich jak percepcja, uwaga, pamięć, rozumienie, a także koordynacja wzrokowo-ruchowa czy spostrzegawczość (Izdebska 2003, Jackson i in. 2007, Jakson i in. 2006, Subrahmanyam i in. 2001).

Sieć umożliwia podejmowanie aktywności o charakterze edukacyjnym także dorosłym. Rodzice mogą znaleźć w internecie informacje i odpowiedzi na pytania dotyczące rozwoju dziecka, jak również interesujące pomysły na zabawy z nim. Fora internetowe dla rodziców mogą stanowić okazję do wzajemnej edukacji, wymiany doświadczeń czy uzyskania wsparcia (Blackburn i Read 2005).

Internet może pełnić także funkcję ludyczną, dostarczając użytkownikom rozrywki. Dostępność muzyki, filmów, zdjęć oraz gier on-line daje możliwość odcierania się od rzeczywistości (Jackson i in. 2006, Subrahmanyam i in. 2001).

Jak wskazują badania CBOS z 2004 roku, dzieci w wieku 7–12 lat korzystają z internetu przede wszystkim w celu poszukiwania ciekawych informacji (74%) oraz przygotowania się do lekcji (71%), a następnie aby brać udział w grach on-line (56%). Wśród innych powodów wymieniane są: ściąganie i słuchanie muzyki, korzystanie z poczty elektronicznej, udział w czatach, ściąganie dostępnych programów. Internet jest zatem dla dzieci w tym wieku głównie źródłem edukacji i poszukiwania informacji, w mniejszym zaś stopniu źródłem rozrywki. Wyniki te odbiegają od wyników badań ogólnoeuropejskich, które wskazują na fakt, że dzieci młodsze korzystają z internetu głównie w celach rozrywkowych, a starsze zbierają informacje, korzystają z komunikatorów i czatów oraz z poczty internetowej (Olszewska 2005).

Komputery i sieć internetowa z jednej strony stwarzają nowy, atrakcyjny i pożyteczny kontekst dla podejmowania rozmaitych działań przez dzieci, z drugiej strony zaś istnieje poważne zagrożenie negatywnym wpływem tego środka przekazu na dzieci. Jak wskazują badacze (Braun-Gałkowska 2003, Izdebska 2005), internet może mieć negatywny wpływ na rozwój psychofizyczny dziecka, może prowadzić do uzależnienia, a także przyczyniać się do osłabienia kontaktów społecznych w świecie realnym. Zagrożenia dla młodego użytkownika internetu mogą wynikać również z dostępu do niepożądanych treści i obrazów (np. pornografia, brutalne zdjęcia) lub kontaktów z niepożądanymi, niebezpiecznymi osobami. Ważne wydaje się zatem dbanie o bezpieczeństwo dziecka w sieci i jak największa pomoc i kontrola ze strony dorosłych.

Wzrastająca popularność komputerów i internetu, których użytkownikami są coraz młodsze dzieci, oraz brak prac badawczych, które pozwoliłyby poznać aktywność najmłodszych użytkowników w świecie wirtualnym, skłania do zastanowienia się, jakie działania i w jakim wieku podejmują dzieci w sieci. Określenie charakteru i motywów owej aktywności podejmowanej przez dziecko w wieku przedszkolnym może dostarczyć możliwości do podjęcia oddziaływań edukacyjnych dla samego młodego użytkownika, jak i rodziców oraz nauczycieli, aby racjonalnie i z jak największym pożytkiem kierowali kontaktem dzieci ze środkiem przekazu, jakim jest internet.

Badania własne

Prezentowane badania stanowią próbę odpowiedzi na ogólne pytanie: czy dzieci w wieku przedszkolnym podejmują aktywność w internecie, a jeśli tak, to jaki ma ona charakter. Szczegółowe pytania badawcze mają na celu dostarczenie następujących informacji:

1. W jakim wieku dzieci podejmują aktywność w sieci?
2. Jaki jest charakter aktywności w sieci podejmowanej przez dzieci w wieku przedszkolnym?
3. Jakie rodzaje aktywności w sieci podejmują dzieci w wieku przedszkolnym?

4. Jakie są motywy podejmowania aktywności w sieci przez dzieci w wieku przedszkolnym?
5. Jakie miejsce wśród innych rodzajów aktywności przedszkolaków zajmuje aktywność w sieci?

Osoby badane i procedura

Badaniami objęto 40 dzieci, po 20 osób z następujących grup wiekowych: młodszej, czterolatków ($M = 4,6$), i starszej, sześciolatków ($M = 6,5$). Udział chłopców i dziewczynek w każdej grupie był równy. Osobami badanymi byli również rodzice badanych dzieci (25 osób).

W badaniu posłużono się metodą wywiadu kierowanego z dzieckiem (zob. Załącznik 2) i ankietą dla rodziców (zob. Załącznik 1). Rozmowy indywidualne z dziećmi prowadzono według przygotowanego schematu, na terenie przedszkola. Dzieci zgłaszały się do nich spontanicznie. W wywiadzie dzieci proszone były o odpowiedź na pytania dotyczące:

1. Posiadania komputera i internetu w domu.
2. Znajomości pojęcia „internet” z naciskiem głównie na cel użytkowania.
3. Sposobu korzystania z internetu.
4. Motywów korzystania z internetu.
5. Potencjalnych użytkowników internetu.
6. Potencjalnych zagrożeń związanych z użytkowaniem internetu.
7. Ulubionych form aktywności.

Ankiety dla rodziców rozdawane były chętnym osobom do domu. Rodzice zwracali je po wypełnieniu. Pytania w ankiecie dla rodziców dotyczyły:

1. Dostępu do komputera i internetu.
2. Częstotliwości korzystania z internetu.
3. Motywów korzystania z internetu.
4. Oceny wartości internetu.
5. Charakteru i motywów aktywności dziecka w sieci.
6. Świadomości zagrożeń mogących płynąć z internetu.
7. Ulubionych form aktywności dziecka.

Wyniki

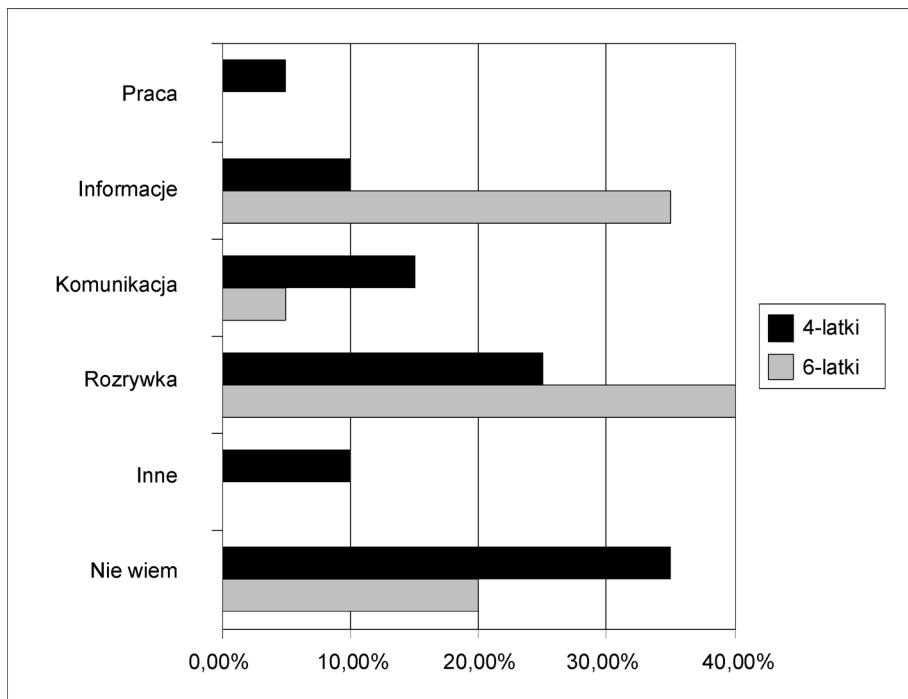
Wypowiedzi dzieci

Punktem wyjścia do udzielania odpowiedzi na zasadnicze pytania badawcze była analiza wypowiedzi dzieci z punktu widzenia następujących problemów: posiadania przez dzieci komputera i dostępu do internetu oraz ogólnego rozumienia pojęcia „internet”.

Wszystkie badane dzieci mają w domu komputer. Młodsze dzieci wskazywały także na posiadanie komputera zabawkowego, poza „prawdziwym” komputerem rodziców. Większość dzieci deklarowała także posiadanie dostępu do internetu (95% w grupie młodszej, czterolatków, oraz 80% w grupie starszej, sześciolatków).

Ogólne rozumienie pojęcia „internet” próbowano ustalić na podstawie wypowiedzi dzieci na temat zastosowania internetu, a także stopnia różnicowania pojęć „internet” i „komputer”. Odpowiedzi uzyskane od dzieci na pytanie dotyczące zastosowania internetu pogrupowano w następujące kategorie: praca (internet służy do pracy), informacje (internet służy do sprawdzania np. prognozy pogody, programu TV, wyników meczu itp. i poszukiwania informacji), komunikacja (internet służy do rozmawiania, pisania i odbierania wiadomości e-mail i SMS), rozrywka (internet służy do grania, oglądania i ściągania filmów), inne (internet służy do czytania, pisania, co może wskazywać na zbieranie informacji, pracę lub komunikację). Dane przedstawiono na Rysunku 1.

Udzielając odpowiedzi na ogólne pytanie: „Do czego służy internet?”, badane dzieci najczęściej (65%) wskazywały na możliwość wykorzystania internetu jako formy rozrywki („można grać i coś jeszcze, ale nie pamiętam”, „internet służy do grania i instalowania gier”, „nie pamiętam, do czego służy, ale kiedyś grałem”).

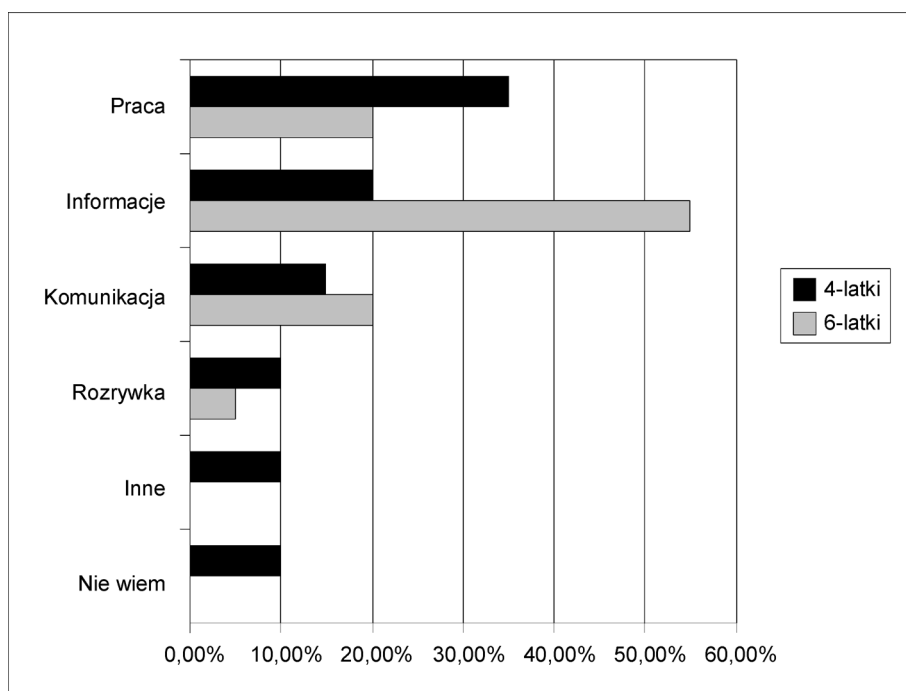

Rysunek 1. Odpowiedzi badanych na pytanie: „Do czego służy internet?”

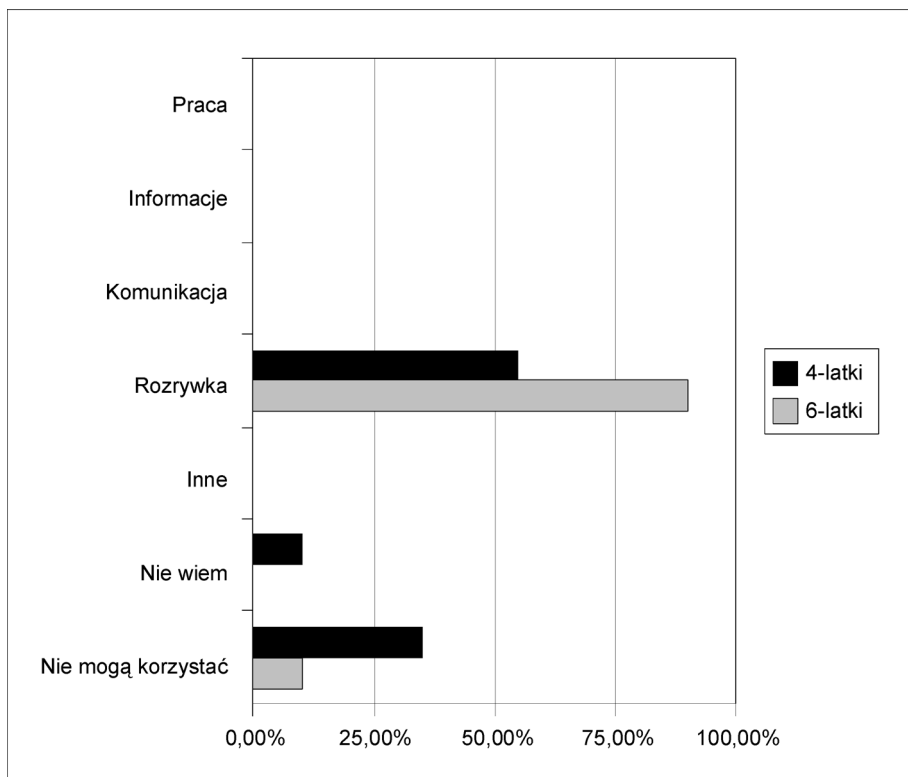
Na kategorię tę wskazywały częściej sześciolatki (40%) niż czterolatki (25%); różnice nie były istotne statystycznie. Duża część badanych (55%) nie umiała odpowiedzieć na to tak ogólnie sformułowane pytanie, 35% młodszych i 20% starszych badanych nie umiała udzielić odpowiedzi na pytanie (brak różnic statystycznych). Na odpowiedź z kategorii „informacje” („można tam zobaczyć auta i się o nich dowiedzieć czegoś”, „to jest taka encyklopedia”, „to jest katalog”, „służy do wchodzenia na strony i sprawdzania różnych rzeczy”) wskazało istotnie mniej czterolatek (10%) niż sześciolatek (35%), $p < 0,01$. Na możliwość wykorzystania internetu do komunikacji („można w nim zobaczyć maila i wysłać”, „internet służy do wysyłania gier do innych dzieci”, „mama mi powiedziała, że tam można rozmawiać”) wskazało 20% badanych, 15% czterolatek i 5% sześciolatek (brak istotnych różnic). Zdaniem nielicznych badanych z młodszej grupy internet może służyć do pracy.

Dzieci proszono także o udzielenie odpowiedzi na bardziej szczegółowe pytania: „Do czego internet może służyć dorosłym?” oraz „Do czego internet może służyć dzieciom?”. Wyniki zilustrowano na Rysunkach 2 i 3.

Badane przedszkolaki (75%) uważają, że osoby dorosłe korzystają z internetu w celu zbierania informacji i załatwiania bieżących spraw, na przykład: „rezer-

Rysunek 2. Odpowiedzi badanych na pytanie: „Do czego internet służy dorosłym?”

Rysunek 3. Odpowiedzi badanych na pytanie: „Do czego internet służy dzieciom?”

wują tam wakacje”, „wchodzą gdzieś i sprawdzają ważne rzeczy”, „sprawdzają prognozę pogody i wynik meczu”. Sześciolatki istotnie częściej niż czterolatki wskazywały na kategorię „informacje” jako sposób zastosowania internetu przez dorosłych ($p < 0,01$). Na kategorię „praca” wskazała nieco ponad połowa badanych (55%). Dorosli wykorzystują internet w celach zawodowych częściej zdaniem czterolatek (35%) niż sześciolatek (20%) (brak istotnych różnic).

Jeżeli chodzi o możliwość wykorzystania internetu przez dzieci, większość badanych – 55% czterolatek i 90% sześciolatek ($p < 0,01$) – udzieliła odpowiedzi dających zaklasyfikować się do kategorii „rozrywka”. Zdaniem badanych internet służy dzieciom głównie do grania, a sporadycznie także do ściągania bajek. Pojawili się także odpowiedzi spoza wymienionych kategorii wskazujące na niemożność użytkowania internetu przez dzieci. Czterolatki (35%) częściej niż sześciolatki (10%) raportowały, że dzieci nie mogą korzystać z internetu ($p < 0,05$).

Próbując ustalić stopień rozróżniania między pojęciami „komputer” i „internet”, badane przedszkolaki proszono o odpowiedź na pytanie, czy komputer i in-

ternet są tym samym. Czterolatki częściej (55%) niż sześciolatki (10%) twierdziły, że komputer i internet to „to samo” ($p < 0,01$). Wśród dzieci, które wiedziały, że komputer i internet nie są tym samym, 55% sześciolatków i 25% czterolatków ($p < 0,05$) wskazywało na ich współwystępowanie: „internet jest w komputerze”. Starsze dzieci (20%) dodatkowo podkreślały złożoność internetu: „internet ma dużo więcej napisów”, „w internecie są różne strony”, „to jest sieć różnych stron”, ten rodzaj argumentacji nie pojawił się w grupie młodszych badanych (poziom istotności $p < 0,05$).

Poszukując odpowiedzi na pytanie, w jakim wieku dzieci zaczynają korzystać z internetu, ustalono, że 85% badanych w grupie młodszej deklaruje użytkowanie sieci przynajmniej raz w życiu, na przykład „Ja tylko raz, jak był mikołaj, to szukałam z mamą zabawek, a potem już nigdy, tylko mój brat”. W grupie starszej także 85% badanych wskazało na podejmowanie aktywności w sieci. Należy jednak pamiętać, że młodsze dzieci użytkowanie komputera i internetu traktują jako tę samą czynność. Z kolei starsi badani (15%), rozróżniając te dwa urządzenia, zadeklarowali, że nie korzystają z internetu, natomiast grają w gry komputerowe dostępne na płytach CD lub plystation.

Badane dzieci pytano również o to, kto ich zdaniem może korzystać z internetu. W ten sposób zebrano informacje na temat subiektywnej oceny wieku, w którym można podejmować aktywność w sieci. Dzieci w obydwu grupach wiekowych stwierdziły, że dzieci młodsze od nich nie mogą korzystać z internetu (85% czterolatków i 90% sześciolatków), natomiast starsze mogą (95% czterolatków i 100% sześciolatków). Zarówno czterolatki (60%), jak i sześciolatki (80%) w większości były zgodne co do faktu, że internet może być użytkowany przez ich rówieśników. W obu grupach większość badanych twierdziła, że wiek, w jakim są, jest odpowiedni, aby stać się użytkownikiem sieci. Różnice między grupami nie były istotne statystycznie.

Próbując ustalić charakter aktywności w sieci podejmowanej przez dzieci w wieku przedszkolnym, analizowano wypowiedzi pod kątem informacji na temat tego, czy dzieci korzystają z internetu samodzielnie, czy też wspólnie z osobami dorosłymi (rodzice). Większość (85%) czterolatków stwierdziło, że korzysta z internetu wspólnie z rodzicami, którzy pomagają: włączyć komputer („Mama mi włącza, a ja gram w kotka”), wyszukać strony do oglądania („Szukam z mamą ubrań dla Barbie, mama naciska, a ja oglądam”, „Ja oglądam, a mama mi zmienia”), instruują, jak należy grać („Tata mi mówi, gdzie mam jechać”), pilnują („Ja gram, a mama mnie pilnuje”). Wśród sześciolatków dominuje aktywność bardziej samodzielna. Większość badanych w tej grupie stwierdziło, że rodzice wyszukują im strony ze zdjęciami lub informacjami, natomiast gry obsługują samodzielnie. Troje spośród starszych dzieci deklarujących użytkowanie internetu stwierdziło, że samodzielnie ogląda strony i uruchamia gry sieciowe, wybierając je z listy „Ulubione”.

Większość badanych dzieci w wieku przedszkolnym (75%) lubi różnego rodzaju aktywności w sieci. Analizując wypowiedzi badanych, określono ich podstawowe rodzaje. Zestawienie liczbowe prezentuje Tabela 1.

Tabela 1. Rodzaje aktywności podejmowanych w sieci przez badane dzieci

Rodzaje aktywności	4-latki	6-latki
Gry	60%	30%
Zabawy dydaktyczne: kolorowanki, labirynty, układanki	25%	30%
Informacje (o zabawkach, zainteresowaniach)	5%	25%
Brak aktywności w sieci	15%	15%

Dominującym rodzajem aktywności w sieci w grupie czterolatków jest aktywność zabawowa, polegająca na graniu w różnego rodzaju gry. Dzieci z tej grupy wiekowej wykorzystują i lubią także strony z zabawami edukacyjnymi, typu labirynty, kolorowanki, układanki. Starsze dzieci rzadziej (30%) niż młodsze (60%) grają w internecie w gry ($p < 0,05$). Sześcioletki lubią także strony z zabawami edukacyjnymi. Najstarsze dzieci częściej (25%) niż młodsze (5%) wykorzystują sieć do zbierania informacji na temat swoich zainteresowań ($p < 0,05$).

Badane dzieci proszono także o wymienienie swoich ulubionych stron internetowych. Wśród czterolatków dominowały odpowiedzi opisowe, na przykład „o Bolku i Lolku”, „o pingwinku”, „o Bionicłach” (roboty Lego), „o samochodach”, „o piłce nożnej”, „o Barbie i ubieraniu”. Dzieci młodsze rzadziej (20%) niż starsze (50%) potrafiły wskazać konkretne adresy stron internetowych, z których korzystają (m.in. dzieci.pl, wp.pl, gry.pl, allegro.pl, cartoonnetwork.pl, kubus.pl, disneychannel.pl, nationalgeographic.pl) ($p < 0,05$).

Tabela 2. Motywy podejmowania aktywności w sieci podawane przez badanych

Motywy	4-latki	6-latki
Ludyczny (pobawić się)	25%	10%
Poznawczy (dowiedzieć się czegoś)	15%	40%
Edukacyjny (nauczyć się)	20%	20%
Łączony ludyczny i edukacyjny	10%	10%
Łączony ludyczny i poznawczy	–	–
Łączony poznawczy i edukacyjny	10%	20%
Brak podania motywu	20%	20%

Jak wynika z zestawienia przedstawionego w Tabeli 2, powody, dla których dzieci lubią korzystać z internetu, są bardzo zróżnicowane. W grupie młodszych badanych najczęstszy to motyw ludyczny – „można się pobawić”, „można pograć”; motyw edukacyjny – „można się nauczyć angielskiego”, „nauczyć liter”, „nauczyć, bo jak się coś robi, to się można nauczyć”, oraz motyw poznawczy – „można się czegoś dowiedzieć, na przykład z maila, jak ktoś wysłał”, „można

się dowiedzieć, czy jest wirus”, „można dowiedzieć się, jaka będzie pogoda i różnych wiadomości”. Sześciolatki częściej (40%) niż czterolatki (15%) korzystają z internetu, żeby się czegoś dowiedzieć ($p < 0,05$). Wśród starszych dzieci dominuje motyw poznawczy: „dowiedzieć o zapaleniu spojówek”, „dowiedzieć się, jak żyją ptaki”, „dowiedzieć się, jak się jedzie na wakacje, bo są tam zdjęcia mórz i wysp”, a także motyw edukacyjny oraz łączony edukacyjny i poznawczy – żeby się dowiedzieć i pobawić: „można się dowiedzieć, czy żyją ogry, ale więcej do zabawy”, „dowiedzieć się, jak wygląda jakieś zwierzę i pograć sobie”.

Badane dzieci proszono także o odpowiedź na pytanie dotyczące świadomości zagrożeń mogących wynikać z podejmowania aktywności w sieci. Czterolatki (60%) częściej niż sześciolatki (30%) uważają aktywność w sieci za bezpieczną ($p < 0,05$). Dzieci sześciolatek w większości wiedzą, że internet może być niebezpieczny. Wśród potencjalnych zagrożeń mogących wynikać z podejmowania aktywności w sieci starsi badani wskazywali na trzy podstawowe kręgi zagrożeń związane ze: zdrowiem („może być niebezpieczny dla oczu”), sposobem użytkowania („wciągnąć może i nie posprząta się pokoju”, „są tam różne niebezpieczne reklamy”) i elektronicznym, niebezpiecznym charakterem samego urządzenia („jest tam prąd”, „może wybuchnąć”).

Tabela 3. Ulubione aktywności badanych dzieci

Rodzaje aktywności	4-latki	6-latki
Zabawy tematyczne, z rolami	60%	25%
Zabawy dydaktyczne (układanki, puzzle, labirynty, loteryjki)	–	30%
Zabawy konstrukcyjne (klocki lego, klocki magnesowe, koła zębate)	15%	10%
Zabawy ruchowe (bieganie, jazda na rowerze)	15%	10%
Zabawy receptywne (czytanie bajek, oglądanie bajek)	–	10%
Zabawy na komputerze	10%	15%

Próbując ustalić odpowiedź na pytanie o miejsce, jakie aktywność w sieci zajmuje wśród innych aktywności podejmowanych przez dzieci w wieku przedszkolnym, badanych proszono o wskazanie ulubionych zabaw. Jak wynika z zestawienia zamieszczonego w Tabeli 3, zdecydowana większość dzieci w obydwu grupach wiekowych – 90% czterolatków i 85% sześciolatków – jako ulubione rodzaje aktywności wskazała na zabawy w „realu” (tematyczne, dydaktyczne, konstrukcyjne, ruchowe, receptywne). Zabawy na komputerze – w tym także w sieci – stanowią ulubiony rodzaj aktywności istotnie mniejszej liczby dzieci: 10% czterolatków i 15% sześciolatków ($p < 0,001$).

Wypowiedzi rodziców

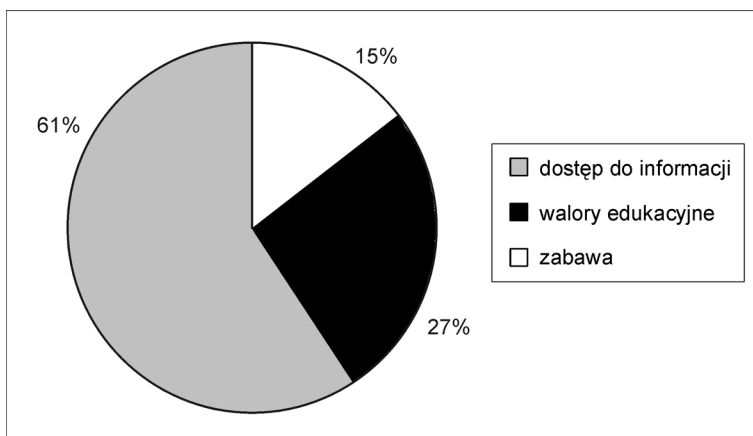
Dodatkowe źródło informacji na temat charakteru aktywności w sieci podejmowanej przez dzieci w wieku przedszkolnym stanowią informacje uzyskane od rodziców osób badanych. Ze względu na nierówną liczbę badanych w grupie dzieci i rodziców, wypowiedzi dorosłych potraktowano jedynie jako uzupełniające i nie stanowią one głównego materiału do opracowania.

W grupie 26 rodziców dzieci młodszych (14 osób) i starszych (12 osób) wszyscy zadeklarowali posiadanie komputera i internetu, z którego korzystają średnio od pięciu lat za pomocą stałego łącza.

Rodzice korzystają z internetu codziennie, przez średnio 2 godziny dziennie. Głównie w celach zawodowych, a także w celu poszukiwania informacji na różne tematy, również dotyczące spraw bieżących i życia codziennego, na przykład rozkład jazdy. Badani wskazali, że wykorzystują sieć w celu sprawdzenia poczty i komunikacji oraz zrobienia przez internet zakupów.

Rodzice wszystkich badanych dzieci uważają internet za wartościowy wynalazek głównie ze względu na błyskawiczny dostęp do wszelkich informacji (96%), a także możliwość komunikacji (31%). Wszyscy rodzice dostrzegają wartość internetu, który może być z pożytkiem wykorzystywany także przez dzieci. Rodzice wskazują na następujące walory sieci: edukacyjny 27% (sposób na naukę języków, pisanie, czytanie, także obsługi komputera i internetu), poznawczy 61% (łatwy dostęp do informacji), rzadziej ludyczny 15% (sposób na zabawę).

Rodziców pytano także o sposób użytkowania internetu przez dzieci. Na podstawie odpowiedzi próbowano ustalić charakter aktywności w sieci podejmowanej przez dzieci oraz wiek, w którym zapoczątkowano tego rodzaju aktywność.

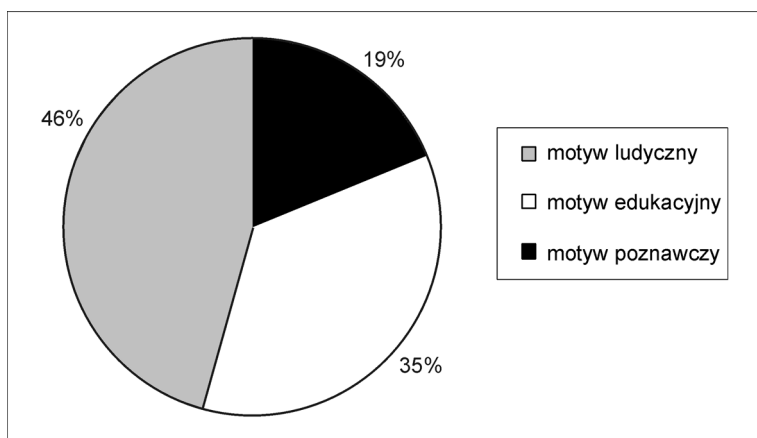

Rysunek 4. Walory internetu dostrzegane przez rodziców

Wśród rodziców dzieci młodszych większość rodziców (79%) korzysta z internetu wspólnie z dzieckiem, 21% uważa, że dzieci są jeszcze za małe. Aktywność tę zainicjowały w większości wypadków osoby dorosłe – 71%, w 29% wypadków była to odpowiedź na prośbę dzieci. Jako początek wspólnego użytkowania badani wskazali wiek 3 lat. 21% dzieci badanych rodziców średnio od roku korzysta z internetu samodzielnie po ustawieniu strony przez rodziców i przy ich pomocy w razie potrzeby. Jako umiejętność niezbędną do rozpoczęcia samodzielnej aktywności w sieci rodzice wskazali umiejętność operowania myszką. Wspólnie raczej oglądają zdjęcia, szukają malowanek i drukują; samodzielnie dziecko gra lub rozwiązuje łamigłówki dydaktyczne.

W grupie rodziców starszych badanych również większość (75%) korzysta z internetu wspólnie z dziećmi. Aktywność tę w większości wypadków zainicjowały osoby dorosłe. Jako początek wspólnych kontaktów z internetem rodzice wskazali na wiek 4 lat. 33% dzieci średnio od roku korzysta z internetu samodzielnie po ustawieniu odpowiedniej strony przez rodziców lub wybierając ulubione strony z listy. Reszta rodziców wspólnie z dziećmi szuka informacji (zwierzę, bohater z bajki, miejsce) i gier; gdy wiedzą, co dzieci robią, pozwalają im surfować samodzielnie, są jednak w pobliżu, aby pomóc, gdy zajdzie taka potrzeba. Jeden chłopiec samodzielnie potrafi uruchomić internet, ale wybiera tylko gry z listy.

Rodziców pytano także o ulubione strony, z których korzystają wspólnie z dziećmi. Wśród odpowiedzi najczęściej pojawiła się wyszukiwarka Google (także mapa google earth), która umożliwia rodzicom odnajdywanie odpowiedzi na pytania nurtujące dzieci. Bardzo popularny jest również portal Allegro, który umożliwia rodzicom i dzieciom wspólne oglądanie i kupowanie zabawek (szczególnie jako prezenty). Rodzice wymieniali także strony z zabawami edukacyjnymi typu labirynty, łamigłówki logiczne, puzzle, nauka kolorów, kolorowanki:

Rysunek 5. Motywy wspólnego z dzieckiem korzystania z internetu

zyraffa.pl, wp.pl, pankuleczka.pl, miastodzieci.pl; strony z grami i filmami dla dzieci, zabawkami z kreskówek: disney.go.com, cartoonnetwork.com, lego.com, myscene.com; strony poświęcone informacjom na temat tego, jak spędzać czas z dzieckiem (ciekawe miejsca, imprezy): dziecko.onet.pl, czasdzieci.pl, miastodzieci.pl.

Wśród motywów korzystania z internetu wspólnie z dzieckiem rodzice wskazywali głównie motyw ludyczny 46% (żeby się pobawić, dla zabawy) oraz motyw edukacyjny – 35%, który realizują głównie poprzez korzystanie ze stron z zabawkami edukacyjnymi między innymi do nauki języków, a także jako naukę obsługi komputera i mądrego wykorzystania internetu. Rzadziej jako motyw wspólnej aktywności w sieci rodzice podawali motyw poznawczy (19%), chociaż sami bardzo cenią internet za łatwy i szybki dostęp do wszelkiego rodzaju informacji.

Wszyscy badani rodzice dostrzegają potencjalne zagrożenie dla dzieci mogące płynąć z aktywności podejmowanej w sieci, jednocześnie deklarują, że zagrożenie to nie dotyczy bezpośrednio ich dzieci, one bowiem korzystają z sieci pod kontrolą. Internet, zdaniem rodziców, stwarza wiele zagrożeń, jak uzależnienie, narażenie na działania pedofilów, dostęp do pornografii – jednak tylko wobec dzieci korzystających z niego samotnie i bez kontroli ze strony osób starszych.

Wypowiedzi rodziców analizowano pod kątem ustalenia miejsca, jakie aktywność w sieci zajmuje wśród innych aktywności podejmowanych przez dzieci w wieku przedszkolnym, także wspólnie z rodzicami. Zdaniem rodziców, ich dzieci najbardziej lubią: aktywność ruchową na świeżym powietrzu, tj. jazda na rowerze, bieganie; aktywność receptywną, tj. wspólne czytanie bajek, oraz aktywność zabawową z wykorzystaniem rekwizytów, jak samochody, lalki itd. Do mniej lubianych aktywności rodzice zaliczyli zabawy dydaktyczne polegające na rysowaniu szlaczków, układanki, zgadywanki oraz zabawy za pośrednictwem komputera i internetu. Jedynie 15% rodziców wskazało, że aktywność w sieci należy do grupy ulubionych zabaw dziecka.

Dyskusja wyników

Rozważania nad prezentowanymi w artykule wynikami badań można rozpocząć od przedstawienia ogólnego sposobu rozumienia pojęcia „internet” w aspekcie różnicowania pojęć „komputer” – „internet” oraz rozumienia zastosowania sieci. Po pierwsze, dzieci w młodszej grupie w większości traktują pojęcia „komputer” i „internet” jako określenia jednego urządzenia, nie rozumiejąc technicznej współzależności. Stopień różnicowania systematycznie wzrasta wraz z wiekiem badanych. Dzieci starsze, różnicując te dwa pojęcia, odwołują się do wskazywanego przez Yana (2006) minimalnego poziomu rozumienia technicznej złożoności internetu. Ten sposób rozumowania jest zgodny z rozwojem rozumienia pojęć społecznych i psychicznych, którego przełom przypada na wiek przedszkolny (Kielar-Turska 2000). Po drugie, zarówno młodszy, jak i starsi badani dostrzegają

odmienne możliwości wykorzystania internetu przez osoby dorosłe i dzieci. Sieć dla dorosłych jest głównie źródłem rozmaitych informacji i narzędziem pracy, dzieciom zaś głównie dostarcza rozrywki, będąc miejscem i narzędziem zabawy.

Odpowiedź na pytanie o wiek, w którym dzieci zaczynają aktywnie korzystać z internetu, nie jest jednoznaczna. Większość młodszych dzieci zadeklarowała, że „bawi się w internecie”, należy jednak pamiętać, iż dzieci w tej grupie traktują komputer i internet jako tę samą rzecz. Analizując wypowiedzi dzieci i ich rodziców, można jednak przypuszczać, że czterolatki korzystają z internetu wspólnie z rodzicami. Nie jest to aktywność na tyle częsta, aby dzieci miały o niej utrwaloną wiedzę. Należy także pamiętać, że czterolatki nie dysponują jeszcze tak dobrze rozwiniętymi umiejętnościami komunikacyjnymi, a zdolność rozumienia i definiowania pojęć jest u nich ograniczona. Starsze dzieci mają większe doświadczenie w kontaktach z multimediami, a dzięki osiągnięciom rozwojowym łatwiej im swoją wiedzę i doświadczenie werbalizować. Sześciolatki podejmują aktywność w internecie, umiejętnie też o niej opowiadają, odwołując się do swoich własnych doświadczeń.

Wyniki badań pozwalają na sformułowanie wniosku o charakterze aktywności w sieci podejmowanej przez dzieci w wieku przedszkolnym. Poszukiwano odpowiedzi na pytanie, czy aktywność ta ma charakter samodzielny, czy wspólny. Jak wynika z analizy, zarówno wypowiedzi dzieci, jak i uzupełniających danych płynących od dorosłych, dzieci w wieku przedszkolnym korzystają z internetu głównie z pomocą i w towarzystwie osób dorosłych. Stopień zaangażowania i kontroli rodziców w aktywność dzieci w sieci zależy głównie od rodzaju tej aktywności i wieku dziecka. Rodzice w każdej grupie wiekowej towarzyszą dzieciom podczas wyszukiwania ciekawych informacji, zdjęć, stron z zabawami. Przyjmując rolę organizatorów, a zarazem współuczestników aktywności, rodzice, po pierwsze, zapewniają dziecku wsparcie w technicznej obsłudze, po drugie, czuwają nad bezpieczeństwem swoich dzieci. Wraz z wiekiem zmienia się sposób i stopień kontroli rodziców nad dzieckiem „bawiącym się” w internecie. Im starsze dzieci, tym większy stopień samodzielności podczas aktywności w sieci. Dzieci starsze (sześciolatki) obsługują komputer samodzielnie po ustawieniu i skontrolowaniu strony z grą lub programem edukacyjnym przez rodziców, sporadycznie same wybierają ulubione strony zapisane wcześniej przez rodziców. Rola rodziców z roli organizatora i uczestnika aktywności ewoluuje w kierunku roli świadka, obserwatora. Charakter aktywności w sieci zależy w dużej mierze od stopnia zaawansowania dzieci w technicznej obsłudze komputera, która wzrasta wraz z wiekiem.

Odnosząc uzyskane wyniki do pytania o rodzaje aktywności podejmowanej w sieci przez dzieci w wieku przedszkolnym, można stwierdzić, że głównie jest to aktywność zabawowa. Na ludyczną formę aktywności wskazują już pewne cechy definicyjne działalności w internecie podawane przez badane dzieci. Zarówno w grupie czterolatek, jak i sześciolatek, dzieci wskazywały na kategorię „informacje” i „praca” jako na możliwość zastosowania sieci przez dorosłych, a na kategorię „rozrywka” jako możliwość wykorzystania przez dzieci.

Dzieci w wieku przedszkolnym głównie bawią się (gry, zabawy dydaktyczne) za pomocą internetu. Starsze dzieci dodatkowo poszukują informacji na temat swoich zainteresowań i ulubionych zabawek. Można zatem wysnuć wniosek, że aktywność dzieci w wieku przedszkolnym jest głównie aktywnością zabawową zarówno w świecie realnym (Przetacznik-Gierowska 1993), jak i w sieci. Internet jako nowa przestrzeń aktywności zabawowej może być również przestrzenią edukacyjną tak jak każda zabawa w świecie realnym. Dzieci w wieku przedszkolnym uczą się i nabywają doświadczenia głównie na drodze własnej aktywności (Przetacznik-Gierowska 1993). W sieci mogą ćwiczyć konkretne umiejętności przy wykorzystaniu odpowiednich programów edukacyjnych, zdobywać informacje, a także ćwiczyć się w obsłudze samego komputera i tym sposobem nabywać umiejętności techniczne. Wyniki badania pozostają zbieżne z wynikami ogólnoeuropejskimi, sugerującymi wykorzystanie internetu przez młodsze dzieci głównie w celach ludycznych (Olszewska 2005).

Odpowiedź na pytanie o motywy podejmowania przez dzieci w wieku przedszkolnym aktywności w sieci nie jest jednoznaczna. Powody, dla których dzieci lubią korzystać z sieci, są bardzo zróżnicowane i zależą głównie od wieku badanych. Zarówno wśród młodszych, jak i wśród starszych badanych pojawia się motyw ludyczny. Czterolatki najbardziej w internecie lubią to, że można się w nim pobawić. Wśród sześciolatek dominuje motyw poznawczy, ale możliwość zabawy jest również uwzględniona. Ważne wydaje się to, że wraz z wiekiem rośnie wśród dzieci umiejętność dostrzegania różnych możliwości wykorzystania sieci. Sześciolatki korzystają z sieci nie tylko z jednego powodu, ale kilku naraz. Takie rozumowanie jest bardzo istotne z punktu widzenia wszechstronnego wykorzystania możliwości sieci.

Z punktu widzenia różnorodnych niebezpieczeństw i negatywnych skutków rosnącej popularności mediów elektronicznych bardzo istotna wydaje się odpowiedź na pytanie o to, jakie miejsce wśród różnych rodzajów aktywności podejmowanych przez dzieci w wieku przedszkolnym zajmuje aktywność w sieci. Jak wskazują wyniki badania, aktywność w internecie jest tylko jedną z wielu aktywności dziecięcych. Badane przedszkolaki uznały ją również za zdecydowanie mniej popularną od aktywności: zabawowych, ruchowych, recepcyjnych w „realu”.

Sieć elektroniczna może spełniać pozytywne funkcje i stanowić wartościowy kontekst aktywności podejmowanej przez dzieci, jednakże muszą być spełnione określone warunki. Ważne, aby internet nie był jedyną formą aktywności zabawowej i edukacyjnej dziecka, a jedynie jej atrakcyjną opcją, dawkowaną w małych i odpowiednich do wieku dziecka ilościach. Towarzystwo osoby dorosłej podczas surfowania po sieci może pomóc dziecku w wyborze stron odpowiednich do jego wieku, a także może uchronić je przed różnorodnymi niebezpieczeństwami. Ponadto może stać się sposobnością do wspólnego spędzenia czasu i rozmowy na temat informacji odnalezionych w sieci.

Przedstawione powyżej badania miały charakter eksploracyjny, nie sposób odnieść ich do innych wyników badań z tego zakresu. Warto by zatem powtórzyć je na większej grupie badanej, z uwzględnieniem równoliczności grup dzieci i rodziców. Zgromadzone w ten sposób dane mogłyby przyczynić się do stworzenia pełnego obrazu aktywności najmłodszych użytkowników sieci.

Literatura cytowana

- Białecka-Pikul, M. (2002). *Co dzieci wiedzą o umyśle i myśleniu*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Blackburn, C., Read, J. (2005). Using the internet? The experiences of parents of disabled children. *Child: Care, Health & Development*, 31(5), 507–515.
- Braun-Gałkowska, M. (2003). Oddziaływanie internetu na psychikę dzieci i młodzieży. *Edukacja Medialna*, 3, 14–20.
- Cent, J. (2006). Nowe media a dzieci – dylemat rodziców? W: M. Boguni-Borowska (red.), *Dziecko w świecie mediów i konsumpcji* (s. 83–100). Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Greenfield, P., Yan, Z. (2006). Children, adolescents, and internet: a new field of inquiry in developmental psychology. *Developmental Psychology*, 42 (3), 391–394.
- Izdebska, J. (2003). Dziecko w świecie mediów i multimedów – relacje o charakterze pośrednim. W: J. Izdebska (red.), *Dziecko w rodzinie i środowisku rówieśniczym* (s. 319–346). Białystok: Trans Humana.
- Izdebska, J. (2005). Dzieciństwo przed szklanym ekranem telewizora i komputera – nowe jego oblicze. W: J. Izdebska, T. Sosnowski (red.), *Dziecko i media elektroniczne – nowy wymiar dzieciństwa*, tom 2 (s. 201–210). Białystok: Trans Humana.
- Jackson, L.A., von Eye, A., Biocca, F.A., Barbatis, G., Zhao, Y., Fitzgerald, H.E. (2006). Does home internet use influence the academic performance of low-income children? *Developmental Psychology*, 42 (3), 429–435.
- Jackson, L.A., Samona R., Moomaw, J., Ramsy L., Murray, Ch., Smith, A., Murray, L. (2007). What children do on the internet: domains visited and their relationship to socio-demographic characteristics and academic performance. *CyberPsychology & Behavior*, 10 (2), 182–190.
- Juszczyk, S. (2000). *Człowiek w świecie elektronicznych mediów – szanse i zagrożenia*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Kielar-Turska, M. (2000). Średnie dzieciństwo. Wiek przedszkolny. W: B. Harwas-Napierała, J. Trempała (red.), *Psychologia rozwoju człowieka*, tom 2 (s. 83–130). Warszawa: PWN.
- Kielar-Turska, M. (2002). Dziecko w świecie wirtualnym. *Wychowanie w Przedszkolu*, 3, 131–137.
- Kołodziejczyk, A. (2003). *Dziecięca koncepcja fikcji, czyli co jest na niby w telewizji*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Nowakowska-Buryła, I. (2003). Postawy dzieci wobec mediów. *Edukacja Medialna*, 1, 31–34.
- Olszewska, E. (2005). Internetomania młodych – zabawa czy choroba? W: J. Izdebska, T. Sosnowski (red.), *Dziecko i media elektroniczne – nowy wymiar dzieciństwa*, tom 2 (s. 121–124). Białystok: Trans Humana.
- Przetacznik-Gierowska, M. (1993). *Świat dziecka. Aktywność – poznanie – środowisko*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.

- Subrahmanyam, K., Geenfield, P., Kraut, R., Gross, E. (2001). The impact of computer use on children's and adolescents' development. *Applied Developmental Psychology*, 22, 7–30.
- Szuman S. (1955). *Rola działania w rozwoju umysłowym małego dziecka*. Wrocław: Zakład Narodowy Ossolińskich.
- Tyszkowa, M. (1977). *Aktywność i działalność dzieci i młodzieży*. Warszawa: WSiP.
- Wartella, E.A., Vanderwater, E.A., Rideout, V.J. (2005). Electronic media use in the lives of infants, toddlers, and preschoolers. *American Behavioral Scientist*, 48, 501–504.
- Willoughby, T. (2008). A short-term longitudinal study of internet and computer game use by adolescent boys and girls: prevalence, frequency of use, and psychosocial predictors. *Developmental Psychology*, 44 (1), 195–204.
- Yan, Z. (2006). What influences children's and adolescents' understanding of the complexity of the internet? *Developmental Psychology*, 42 (3), 418–428.

Załącznik 1. Ankieta dla Rodziców

Wiek dziecka..... Płeć dziecka.....

Dane o rodzicach: matka wiek..... wykształcenie.....

ojciec wiek..... wykształcenie.....

Rodzeństwo: wiek..... płeć.....

1. Czy mają Państwo możliwość korzystania z internetu w domu?
 Od jak dawna?
 Czy jest to stałe łącze, modem, inne
2. Jak często korzystają Państwo z internetu w domu?
3. Ile godzin dziennie korzystają Państwo z internetu w domu?
4. W jakim celu najczęściej korzystają Państwo z internetu w domu?
5. Czy uważają Państwo internet za wartościowy wynalazek? Dlaczego?.....
6. Czy uważają Państwo internet za wartościowy wynalazek dla dzieci? Dlaczego?
7. Czy korzystają Państwo z internetu wspólnie z dzieckiem? (Jeżeli NIE, proszę krótko wyjaśnić dlaczego i przejść do pytania 15)
8. Od jak dawna korzystają Państwo z internetu wspólnie z dzieckiem?
9. Z czyjej inicjatywy rozpoczęto wspólne użytkowanie internetu (czy to dziecko chciało, czy Państwo mu zaproponowali)?
10. Jak często korzystają Państwo z internetu wspólnie z dzieckiem?
11. W jaki sposób korzystają Państwo z internetu wspólnie z dzieckiem? Proszę opisać, jak to robicie.
12. Proszę wymienić ulubione strony, programy, z jakich korzystają Państwo z dziećmi. Proszę krótko wymienić ich zalety.....
13. Z jakiego powodu korzystają Państwo z dzieckiem z internetu (jest to forma zabawy, nauki)?
14. Czy dziecko lubi korzystać z internetu? Jak państwo myślą, dlaczego, co mu się podoba w internecie?.....

15. Czy dziecko korzysta z internetu samodzielnie? (Jeżeli NIE, proszę krótko wyjaśnić dlaczego i przejść do pytania 22)
16. Od jak dawna dziecko korzysta z internetu samodzielnie?
17. Czy wcześniej korzystało z Państwa pomocą? Jak długo?
18. Jak często dziecko korzysta z internetu?
19. W jaki sposób dziecko korzysta z internetu? Proszę opisać, jak to robi.
20. Proszę wymienić ulubione strony, programy, z jakich korzysta Państwa dziecko. Proszę krótko wymienić ich zalety.
21. Dlaczego pozwalają Państwo korzystać dziecku z internetu (jest to forma zabawy, nauki)?
22. Czy internet może być niebezpieczny dla dzieci? W jaki sposób?
23. Jak najczęściej spędzają Państwo czas z dzieckiem (proszę zakreślić jedną z możliwych odpowiedzi):
 - czytanie książek
 - zabawy na świeżym powietrzu (wszelka aktywność ruchowa)
 - zabawy w internecie, gry komputerowe
 - wspólne zabawy zabawkami (klocki, lalki, samochody)
 - zabawy dydaktyczne
24. Która z poniższych form zabawy jest najbardziej lubiana przez Państwa dziecko, którą samo najczęściej wybiera (proszę zakreślić jedną z możliwych odpowiedzi):
 - czytanie książek
 - zabawy na świeżym powietrzu (wszelka aktywność ruchowa)
 - zabawy w internecie, gry komputerowe
 - wspólne zabawy zabawkami (klocki, lalki, samochody)
 - zabawy dydaktyczne

Załącznik 2. Schemat wywiadu z dzieckiem

1. Czy masz w domu komputer?
2. Czy masz w domu internet?
3. Do czego może służyć internet, co można w nim robić?
4. Czy internet to to samo co komputer?
5. Co w internecie robią dorośli?
6. Co w internecie mogą robić dzieci, jak mogą go używać?
7. Czy ty używasz internetu (bawisz się w internecie) samodzielnie, opowiedz mi, jak to robisz, co robisz, co wtedy robią rodzice?
8. Czy używasz internetu z rodzicami? Jak często? Opowiedz, jak to robicie?
9. Lubisz bawić się w internecie? Dlaczego, co najbardziej ci się podoba?
10. Jak myślisz, czy inne dzieci w twoim wieku też lubią bawić się w internecie?
11. Czy dzieci młodsze lubią internet?
12. A starsze?
13. Po co korzysta się z internetu (czy można się czegoś nauczyć, dowiedzieć, można się bawić)?
14. Czy masz ulubione strony internetowe, powiedz mi jakie, co najbardziej ci się w nich podoba?
15. Jak myślisz, dlaczego rodzice pozwalają ci bawić się w internecie?
16. Kiedy ostatnio korzystałeś z internetu, co robiłeś?
17. Czy internet może być niebezpieczny, czy jak się w nim bawisz, może stać ci się coś złego?
18. W co jeszcze lubisz się bawić?

19. A w co najbardziej?

czytanie książek

zabawy na świeżym powietrzu (wszelka aktywność ruchowa)

zabawy w internecie, gry komputerowe

wspólne zabawy zabawkami (klocki, lalki, samochody)

zabawy dydaktyczne (kolorowanki, labirynty itd.)